N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 16 febr. 1900, kl. 3 e. m.

Betänkande, i anledning af väckt motion om ändring af § 47 bränvinsförsäljningsförordningen.

(2:a Afd.)

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 39, föreslår hr *J. Byström:*

»att Riksdagen måtte för sin del besluta, att 47 § i kongl. förordningen den 24 maj 1895, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra spirituösa drycker, må erhålla följande förändrade lydelse:

Husbonde ansvarar för förbrytelse, som mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, likasom vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord, derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja.»

Till stöd för detta yrkande anföres i motionen:

»Som lagen nu är, hvilken i detta stycke lyder: »Husbonde ansvare för förbrytelse, som, med hans vetskap, mot denna förordning begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, likasom vore förbrytelsen af husbonden sjelf gjord», är det ofta omöjligt att fälla en enligt denna paragraf brottslig krögare. Och skall icke lagen blifva snart sagdt betydelselös, måste man se till, att den,

som innehar försäljningsrättighet, också må känna sig skyldig att öfva kontroll öfver sina tjenare. Nu kan han befria sig från ansvar genom att säga: »det var icke jag, det var min tjenare, som gjort det». Gifvet är, att om en krögare kan undgå straff blott genom att förklara, att förbrytelsen icke skett med hans vetskap, så torde han väl i de flesta fall aldrig medgifva, att den skett med hans vetskap, och att öfverbevisa en person om att något skett med hans vetskap, är ofta ytterst svårt. Det tyckes också, som domstolarne måst gå något längre än lagen egentligen tillåter för att i här åsyftade fall döma den skyldige. Trots det att han sagt sig icke hafva vetskap om de olagligheter, som begåtts af hans »hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person», hafva dock omständigheterna stundom varit sådana, att han ådömts straff. Som ett exempel på ett rättsfall af denna beskaffenhet må anföras från fjolårets riksdag följande af en ärad talare: »Det var en hotellvärd, som samtidigt förestod ett stadshotell och ett utvärdshus utanför staden. Då han stämdes för att han öfverträdt förordningen, svarade han: 'Det kan jag icke hjelpa; jag har sagt till mina underlydande hvad de hafva att göra. Jag har två utskänkningsställen och kan derför icke vara på båda på en gång.' Man måste säga, att rådstufvurätten formelt taget icke hade tillräckligt starka skäl, men den klämde till ändå. I högre instanser deremot gick han fri.»

En i lagskipningsfrågor förfaren man säger också: »Det visar sig äfven af erfarenheten, att i en mängd processer i detta ämne föranleder lagens föreskrift ett ständigt trassel. Oftast är det så, att husbonden säger: det har icke skett med min vetskap. För att få bevis inkallas då en mängd vittnen, och dessa prata en hel del, som icke bevisar så mycket i saken. Men jag kan knappast påminna mig något fall, der man icke i alla händelser fått den öfvertygelsen, att husbonden vetat af förseelsen, ehuru han i brist af laga bevisning gått fri.»

Af statistiken inhemtas äfven, att under tioårsperioden från 1887 till 1897 var det öfver 2,000 personer, som blefvo tilltalade för förseelser mot denna kongl. förordning, men hvilka icke kunde fällas till ansvar, derför att man icke kunde bevisa, att de gjort sig skyldiga till dessa förseelser eller haft kännedom om att deras tjenare gjort det, ehuru man i de flesta fall haft anledning tro, att förseelserna skett med vederbörandes vetskap.

Den lagförändring, som jag nu föreslår, är för öfrigt icke ny. Den finnes förut i 31 § af kongl. förordningen den 13 juli 1887 angående vilkoren för tillverkning af bränvin. Ursprungligen var den

afsedd att inkomma äfven i bränvinsförsäljningsförordningen. Denna formulering föreslogs nemligen vid 1853—1854 års riksdag och antogs af preste- och borgarestånden, men på grund af ridderskapets och adelns motstånd mot förslaget blef det icke lag.

Det kan synas orimligt, att en krögare skulle på ett eller annat sätt ställas ansvarig för en förseelse, som utan hans vetskap begås af en i hans tjenst anställd person, men då något liknande bestämmelser äfven gälla inom flera andra områden, är det emellertid rätt svårt att inse, hvarför man skall gifva en på sätt och vis särskild undantagsställning åt den, som idkar en för vårt folk så farlig rörelse som rusdryckshandteringen.

Den princip, som nu önskas från många håll tillämpad i bränvinsförsäljningsförordningen, är sålunda icke ny i vår lagstiftning. »Det förekommer också», för att tala med en i hithörande frågor väl förfaren jurist, »i otaliga fall och på grund af en mängd förordningar, att personer få böta för förseelser, som i sjelfva verket begåtts af deras underordnade.»

Bland de många exempel, som skulle kunna anföras, vill jag nu påminna om följande.

Enligt tryckfrihetsförordningens § 1 mom. 10 är en boktryckare ålagd att å hvarje skrift, han trycker, utsätta »boktryckarens namn, tryckningsorten och årtalet». Om nu någon af de i hans tjenst anställda personer, t. ex. faktorn eller tryckaren, försummar eller glömmer att på skriften utsätta tryckorten etc., drabbar ansvaret derför boktryckaren, trots det att försummelsen ej egt rum med hans vetskap.

En tidningsutgifvare är likaledes ansvarig för sin tidnings innehåll. Om till exempel någon af hans medhjelpare eller biträden honom ovetande låtit i tidningen inflyta vare sig annonser eller annat, som kan föranleda åtal, och för hvilket ådömes straff, så drabbar det ensamt tidningens ansvarige utgifvare. Tryckfrihetsförordningens § 1 mom. 7; § 4 mom. 7.

Och det är säkerligen lika svårt för en tidningsutgifvare eller redaktör, särskildt då det gäller ett större tidningsföretag, att kunna sjelf öfvervaka eller genomse allt, som införes i hans tidning, som det kan vara för en bränvinsförsäljare att hålla reda på sina medförsäljare eller utskänkningsbiträden.

Nu kan man visserligen säga, att straffpåföljderna äro något olika, då en bränvinsförsäljare gör sig skyldig till förbrytelse mot bränvinsförordningen och då en tidningsutgifvare bryter mot tryckfrihetsförordningen. I förra fallet kan den brottslige efter upprepade för-

brytelser dömas »sin rätt till minuthandel eller utskänkning förlustig», då deremot straffpåföljderna för den senare äro delvis af annan beskaffenhet. Men här må erinras derom, att straffbestämmelserna för en tidningsutgifvare, som bryter mot tryckfrihetsförordningen, äro i vissa fall så stränga, att de nog i allmänhet kunna mäta sig med straffpåföljderna för dem, som bryta mot bränvinsförsäljningsförordningen.

Skilnaden i paragrafen, sådan den nu är och sådan den skulle blifva, om den förändring, som nu önskas, gjordes, kan visserligen ej blifva så stor, men något mera effektiv skulle den i alla fall blifva.»

Den fråga, som herr Byströms motion omhandlar, nemligen ändring af § 47 i bränvinsförsäljningsförordningen, har flere gånger varit föremål för Riksdagens behandling. Så föreslog i motion vid 1895 års riksdag herr E. A. Zotterman, att ur § 47 i bränvinsförsäljningsförordningen skulle uteslutas orden »med hans vetskap», så att husbonde blefve ansvarig för förbrytelse, som mot förordningen beginges af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, äfven om husbonden ej varit derom medveten. Till stöd för sitt förslag erinrade herr Zotterman bland annat om bestämmelserna i ordningsstadgan för rikets städer samt helsovårdsstadgan för riket, enligt hvilka författningar husbondes ansvarighet kunde i vissa fall inträda.

Bevillningsutskottet vid 1895 års riksdag förklarade sig icke kunna finna, att de i berörda författningar förekommande, af motionären åsyftade bestämmelser vore i förevarande afseende jemförliga med det föreslagna stadgandet. Möjligheten till kontroll och till förekommande af lagöfverträdelser i ena eller andra fallet vore väsentligen olika. Medan det torde vara jemförelsevis lätt att öfvervaka, att de i ordningsstadgan för rikets städer och i helsovårdsstadgan meddelade ordningsföreskrifter, för hvilkas eftersättande ansvar drabbade husbonden, behörigen efterlefdes, vore det i många fall omöjligt för en husbonde att tillse, att icke någon af de i hans arbete antagna personer gjorde sig skyldige till öfverträdelse af bränvinsförsäljningsförordningen. Genom den af herr Zotterman föreslagna ändringen i § 47 skulle ett allt för stort ansvar påläggas husbonden, och i många fall skulle personer, hvilka ej någon som helst brottslighet kunde läggas till last, komma att drabbas af ansvar.

På utskottets hemställan blef motionen af Riksdagen afslagen.

Vid 1898 års riksdag väckte herr Zotterman en motion, i hvilken han föreslog, att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t an-

hålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, om och under hvilka vilkor sådan ändring af § 47 bränvinsförsäljningsförordningen kunde och borde åstadkommas, att — helst i fråga om hela förordningen eller, om så icke ansåges lämpligt, åtminstone i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkningslokal — ansvaret för förbrytelse mot förordningen hufvudsakligen träffade husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

I denna motion framhöll motionären gent emot hvad utskottet vid 1895 års riksdag anfört, att i fråga om olaga utskänkning inom utskänkningslokal jemförelsen med bestämmelserna i ordningsstadgan och helsovårdsstadgan vore fullt befogad. Vidare framhöll motionären, att principen om husbondeansvar icke blifvit konseqvent tillämpad i vår bränvinslagstiftning, i det att enligt 31 § bränvinstillverkningsförordningen bränvinstillverkare är ansvarig för förseelse enligt sagda förordning, begången af hans hustru, barn, tjenstefolk och i bränneriet anställde arbetare, såsom vore förseelsen af tillverkaren sjelf begången, derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja.

Bevillningsutskottet vid 1898 års riksdag ansåg icke dessa af motionären åberopade ansvarsbestämmelser i bränvinstillverkningsförordningen fullt analoga med bestämmelserna i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen. En för bränvinstillverkare stadgad vidsträcktare ansvarighet för förbrytelser mot bränvinstillverkningsförordningen, begångna af honom underordnade personer, hade dock sin förklaringsgrund och sitt berättigande i de väsentligt olika omständigheter, under hvilka förseelser mot sistnämnda förordning beginges. Här vid lag erfordrades ju särskilda redskaps anskaffande och vissa tillrustningars vidtagande, hvilket i allmänhet ej kunde tänkas försiggå husbonden ovetande, utan att denne bruste i den tillsyn öfver sitt husfolk, som honom ålegat. Att denna omständighet varit en bidragande orsak till att § 47 bränvinsförsäljningsförordningen fått en med motsvarande bestämmelse i bränvinstillverkningsförordningen olika lydelse syntes framgå af särskilda utskottets vid 1853 och 1854 års riksdag uttalande, att utskottet funne denna lydelse rigtigare, då det vore svårt för en husbonde att öfvervaka den försäljning af bränvin, hvilken kunde i hans hus bedrifvas.

Utskottet hemstälde, att motionen ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, mot hvilken hemstälan reservation anfördes af två af utskottets ledamöter; och blef denna hemställan af Riksdagen bifallen.

Frågan återkom ånyo vid 1899 års riksdag i tvenne motioner, väckta, den ena af herr Zotterman, som föreslog, »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utreda, om och under hvilka vilkor sådan ändring af § 47 i kongl. förordningen den 24 maj 1895 angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker kan och bör åstadkommas, att, i fråga om utskänkning på olaga tid inom utskänkningslokal, ansvaret för förbrytelse mot förordningen hufvudsakligen träffar husbonden, samt att Kongl. Maj:t ville till kommande Riksdag inkomma med sådant förslag i frågan, hvartill utredningen kan föranleda»; den andra af herr Byström, i hvilken han framställde samma yrkande, som förekommer i hans vid innevarande riksdag väckta motion och som här ofvan finnes återgifvet.

Herr Zotterman anförde i sin motion gent emot den åsigt, som af 1898 års bevillningsutskott uttalats, att den olika lydelsen af § 31 bränvinstillverkningsförordningen och § 47 bränvinsförsäljningsförordningen innebure en inkonseqvens i lagstiftningen, likasom ock att för handen varande förhållanden kräfde ett upphäfvande af denna inkonseqvens, så att principen i de båda ansvarsbestämmelserna blefve enahanda. Till stöd härför framhöll herr Zotterman, bland annat, att behofvet af ändring af § 47 bränvinsförsäljningsförordningen i angifvet syfte vore framkalladt deraf, att utskänkning i olaga tid och förbrytelser mot bestämmelserna i § 26 mom. 2, 3 och 5 samt § 27 bränvinsförsäljningsförordningen ofta förekomme och undginge straffpåföljd af den anledning, att husbonde på grund af nu gällande lydelse af § 47 vore så svåråtkomlig i fråga om ansvarspåföljd för förbrytelser, begångna af hans biträden.

1899 års bevillningsutskott ansåg hvad af föregående års bevillningsutskott i ämnet uttalats vara af afgörande betydelse för föreliggande fråga. Utskottet anförde vidare, att det förhållande, att bränvinstillverkare vore ålagd vidsträcktare ansvarighet än bränvinsförsäljare beträffande förseelser i yrket, begångna af hans hustru, husfolk och arbetare, egde sitt berättigande i den jemförelsevis större lätthet, han egde att öfvervaka och förhindra dylika förseelser, samt att de i § 31 bränvinstillverkningsförordningen afsedda förbrytelser endast undantagsvis kunde föröfvas bränvinstillverkaren ovetande, hvaremot, om den af motionärerna ifrågasatta förändringen i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen vidtoges, utan tvifvel ofta skulle inträffa, att en person blefve dömd för förseelser, som han icke blott ej begått, utan om hvilka han icke ens haft någon som helst vetskap.

Utskottet hemstälde fördenskull, att herr Zottermans motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda samt att herr Byströms motion icke heller måtte af Riksdagen bifallas.

Första Kammaren biföll utan diskussion utskottets hemställan i dess helhet, hvaremot Andra Kammaren efter en längre diskussion med bifall till utskottets hemställan, såvidt angick herr Zottermans motion, biföll herr Byströms i ämnet väckta motion. Härigenom hade frågan för den gången förfallit.

Såväl af de uttalanden, som under diskussionen i Andra Kammaren vid nästlidna års riksdag rörande ifrågavarande ämne gjordes, som ock af den omständigheten, att ändring i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen i afsigt att skärpa husbondes ansvar för de förbrytelser mot förordningen, som begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, inom Riksdagen så ofta påyrkats och vid sistlidna års riksdag vunnit Andra Kammarens understöd, torde emellertid kunna anses framgå, att det förefinnes ett behof af att i nu gällande bestämmelser för utskänkning af bränvin få någon ändring till stånd.

Men äfven om detta skulle vara förhållandet, kan dock utskottet ej medgifva, att det antydda behofvet skulle blifva på ett tillfredsställande sätt afhjelpt genom antagandet af den ändrade lydelse af 47 §, som af motionären föreslagits. Utskottet anser nemligen, att man i fråga om en ändring af en befintlig lagbestämmelse med rätta bör uppställa den fordran, att den föreslagna ändringen väl skall afhjelpa den brist i förutvarande bestämmelse, för hvars skull ändringen skall företagas, men icke derutöfver i tillämpningen medföra verkningar, som man med ändringen hvarken afsett, eller som kunna anses vara af något behof påkallade.

I detta hänseende vill utskottet till en början fästa uppmärksamheten derå, att det ändamål, som motionärerna och de, som understödt dem, velat med den föreslagna ändringen i § 47 vinna, synes hafva varit, icke att öka ansvarsskyldigheten för husbonde i allmänhet för af hans biträde begångna förseelser, utan endast att kunna med ansvar för sådana förseelser åtkomma innehafvare af rätt till försäljning eller utskänkning af bränvin. För ett lagenligt handhafvande af dylik rättighet, som i allmänhet ej kan utöfvas utan biträden, kan det ju vara af vigt, att dess innehafvare genom stränga lagbestämmelser tvingas att noggrant öfvervaka, att hans biträden iakttaga lagens föreskrifter.

Erfarenheten har nemligen gifvit vid handen, att i ett afsevärdt

flertal fall näringsidkare af här ifrågavarande slag vid mot honom anhängiggjordt åtal rörande förbrytelser mot bränvinsförsäljningsförordningen, begångna af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, icke kunnat ådömas straff i följd af svårigheten för åklagaren att bevisa, att förseelsen skett med näringsidkarens vetskap, samt att på grund häraf svårigheten att med straff åtkomma öfverträdelser af förordningen i en mycket hög grad ökas. Till undanrödjande af denna olägenhet kan måhända den af motionären föreslagna lydelsen af ifrågavarande paragraf anses vara egnad, endast man i paragrafen utbyter ordet »husbonde» mot »idkare af sådan näring, som i denna förordning afses». Genom en sådan förändrad lydelse skulle icke vållas någon rubbning i åklagarens skyldighet att bevisa, att sjelfva förbrytelsen egt rum. Men i stället för åklagarens skyldighet att derjemte styrka, att förbrytelsen skett med näringsidkarens vetskap, träder skyldigheten för näringsidkaren att, derest han vill undgå ansvar för en af hans biträde begången förbrytelse, göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja. Man kan emot en sådan bestämmelse visserligen invända, att en dylik omkastning af bevisningsskyldigheten står i strid med den allmänna rättskipningsregeln, att ingen bör dömas för en förbrytelse utan att bevis föreligger, att han till densamma gjort sig skyldig. Men i berörda hänseende är att märka, dels att bränvinslagstiftningen är en undantagslagstiftning, och att vid tillämpningen af andra likartade lagar kan påvisas exempel på fall, då personer få böta för förseelser, som begåtts af deras underordnade, dels ock att näringsidkare enligt det af motionären föreslagna tillägget till paragrafen: »derest icke omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja», undgår straff för sådana förseelser, då han kan styrka, att omständigheterna varit så beskaffade.

Men äfven om man ändrade den af motionären föreslagna formuleringen på sätt här blifvit påvisadt, skulle man ändock ej hafva åt paragrafen gifvit en tillfredsställande lydelse, ty med hänsyn till den i §§ 39 och 42 i bränvinsförsäljningsförordningen stadgade påföljd af förlust af rätten till minuthandel med eller utskänkning af bränvin för den näringsidkare, som andra gången dömes saker till i nämnda paragrafer omförmälda förbrytelser, skulle nämnda straffpåföljd, om den tillämpades på en näringsidkare äfven för sådana förseelser mot förordningen, som utan hans vetskap begåtts af hans biträde, drabba näringsidkaren med ett i förhållande till den af honom begångna förseelsen alltför strängt straff, i synnerhet om det skulle inträffa, att

biträdets förseelse skett emot hans vilja och han ej kunnat hindra, att den blifvit begången. Om det än må anses fullt berättigadt, att en person, som andra gången sjelf begått förseelsen eller öfverbevisats om att hafva medverkat till sitt biträdes förseelse, dömes sin näringsrätt förlustig, torde det dock icke kunna anses vara med rättvisa och billighet förenligt, att när en näringsidkare på grund af den lydelse, som motionären föreslagit, dömes för sitt biträdes förbrytelse, han då äfven skall förlora sin näringsrätt, när förseelsen andra gången upprepas och han icke kan göra sannolikt, att det skett utan hans vetskap och vilja.

I sammanhang dermed vill utskottet framhålla, att § 42 i bränvinsförsäljningsförordningen i följd deraf, att näringsrättens förlust inträder, då näringsidkare andra gången begår någon af de i paragrafen omförmälda förbrytelser, saknar straffbestämmelser för tredje gången eller oftare upprepad sådan förbrytelse. För den händelse, att näringsidkaren skulle befrias från påföljden af näringsrättens förlust, då han andra gången fälles för sitt biträdes förseelse, erfordras alltså, att straffbestämmelser stadgas för de fall, då han tredje gången eller oftare dömes på grund af § 47 för någon af de i § 42 omförmälda förseelser.

Den granskning utskottet nu egnat motionärens förslag kan visst icke sägas vara uttömmande, men torde dock få anses tillräcklig för att motivera, hvarför utskottet icke anser sig kunna tillstyrka bifall till motionen. Anser man det vara önskligt, att i förut angifvet syfte göra bränvinsförsäljningsförordningens föreskrifter mera effektiva vid tillämpningen, och tror man, att detta mål skall kunna vinnas genom en ändrad lydelse af förordningens 47 §, så torde det utan tvifvel vara behöfligt att egna denna fråga en mera ingående pröfning än den, som det varit utskottet möjligt att åstadkomma.

Med hänsyn dertill håller utskottet före, att frågans hänskjutande till Kongl. Maj:ts beprövande bäst skulle befordra dess tillfredsställande lösning, och då utskottet icke anser sig böra motverka, att Riksdagen, om den så finner lämpligt, söker på den vägen vinna ett af många efterlängtadt mål, får utskottet hemställa,

att Riksdagen med anledning af den väckta motionen måtte i skrifvelse till Konungen anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida och på hvad sätt § 47 i kongl. förordningen angående försäljning af bränvin m. m. den 24 maj 1895 kunde gifvas en sådan förändrad lydelse, att den, som i stadgad ordning förvärfvat rättighet att försälja bränvin, genom

skärpta ansvarsbestämmelser ålägges att på ett mera verksamt sätt än hittills utöfva tillsyn öfver att hos honom anstälda biträden icke göra sig skyldiga till förseelser mot förordningens föreskrifter, samt till Riksdagen inkomma med det förslag, som Kongl. Maj:t i sådant syfte kan finna anledning låta utarbeta.

Stockholm den 16 februari 1900.

På bevillningsutskottets vägnar:

H. CAVALLI.

Reservationer:

dels af herr *Cavalli*, som anfört:

Motioner i hufvudsakligen enahanda syfte som den nu förevarande hafva blifvit väckta såväl vid 1895 som 1898 och 1899 års riksdagar, men dessa motioner, som städse af bevillningsutskottet afstyrkts, hafva icke heller vunnit Rikdagens bifall. Någon ändring i förhållandena sedan dess har, mig veterligen, icke egt rum; och då en ändring i § 47 bränvinsförsäljningsförordningen i syfte att skärpa bränvinsförsäljares ansvar för af hans biträde begångna förbrytelser mot förordningen icke synes mig vara af behofvet påkallad, har jag, som finner hvad föregående års Riksdagar i ämnet anfört äfven nu ega sin fulla giltighet, inom utskottet yrkat,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

dels ock af herrar *Stephens*, *Almström*, *O. Persson* och *J. Bromée*, hvilka instämt med herr Cavalli.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1900.